

Відгук
на дисертацію Ляпунової Валентини Анатоліївни «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Роль опонента докторської дисертації щодо оцінки рівня її результативності й наукової вагомості полягає, на наш погляд, в оцінці насамперед таких номінацій: наукова актуальність, відповідність соціальній ситуації, що склалася в країні, затребуваність практики; розкриття понятійного апарату, термінологічного тезаурусу; розробка інноваційних методик і технологій та особливості їх реалізації в процесі експериментальної діяльності; наявність навчально-методичного супроводу, що дозволяє активно впроваджувати авторські напрацювання в практику.

Відтак, щодо першого, на нашу думку, найвагомішого аспекту – актуальності вибору теми дослідження та його відповідності соціальній ситуації, що склалася в Україні. Суспільно-політичні, соціально-економічні та ідеологічні зміни у світі та в українській державі значною мірою позначилися на особливостях розвитку вітчизняної системи освіти дітей дошкільного віку. Триває розбудова нової національної системи дошкільної освіти, яка принципово відрізняється за ідеологією, змістом, особливостями організації від системи дошкільного виховання радянських часів. Удосконалюється її законодавчо-нормативна база. В державних документах затверджено сучасний суспільний ідеал освіти дітей дошкільного віку, гуманістичну парадигму визнання самоцінності дошкільного дитинства, що зумовлює необхідність зміни навчально-дисциплінарної моделі на особистісно зорієнтовану, передбачає суб'єктну взаємодію дорослих і дітей та забезпечення їх фізичного та психологічного комфорту.

Натомість не можна успішно перебудовувати діяльність дошкільних навчальних закладів, якщо до такої модернізації не будуть готові фахівці дошкільної освіти. Отже, на наше глибоке переконання, саме в сучасному вітчизняному соціумі будь-яке дослідження, що стосується системи дошкільної освіти, не може бути неактуальним. Окрім того, актуальність дослідження зумовлюється ще й тим, що в ньому йдеться про професійну підготовку майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, від яких залежить ефективність освіти дітей дошкільного віку. Адже саме університетська педагогічна освіта забезпечує формування якісно нового кадрового педагогічного складу фахівців дошкільної освіти відповідно до нових соціальних вимог. Тому дисертаційне дослідження Валентини Анатоліївни Ляпунової є вельми вчасним і важливим для подальшого розвитку дошкільної ланки науки й освіти. У цьому зв'язку можна вітати й дисертантку, і наукового керівника, які звернулися до цієї проблеми. Відтак, актуальність обраної теми дослідження є незаперечною, вона відповідає замовленню держави і сучасного соціуму.

Дисертаційне дослідження виконано в межах дослідно-експериментальної роботи «Створення навчально-методичних засад формування у дітей навичок міжкультурної комунікації» і відповідно до науково-дослідної теми «Теоретико-методологічні засади формування толерантності у дітей та молоді» кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, яка має відповідний державний реєстраційний номер. Тема дослідження належним чином затверджена та закординована.

Відтепер, щодо вибору теми дослідження, розкриття ключових понять, термінологічного тезаурусу зазначу таке. Валентина Анатоліївна обрала досить ємну, недосліджену проблему професійної підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах. Зазначу, що мета, об'єкт, предмет, завдання, концепція дослідження цілком відповідають розряду докторської дисертації. Вони не могли б реалізуватися без ґрунтовної концептуальної проєкції й теоретико-методологічних підходів до розв'язання дослідницьких намірів автора і які, дещо запобігаючи конкретному аналізу роботи, констатую – вирішені в роботі. Наукова новизна й практична значущість є незаперечними.

Логіка рецензування диктує необхідність надалі оцінити структуру, зміст дисертації та особистий внесок автора. Отже, дисертація складається зі вступу, шести розділів (п'ять із них – теоретичні, в шостому – подаються програма й методика дослідно-експериментальної роботи, визначено завдання, етапи, хід і результати експериментального дослідження), висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 444 сторінки. Основний текст – 410 сторінок. У списку використаних джерел – 494 найменування, тринадцять з них – іноземною мовою.

Географія експериментальної бази дослідження, публікацій та впровадження результатів досить широка: це схід, північ, південь, центральна частина України. Щоправда для повноти не вистачає західних областей України.

Результати дослідження презентовано в 39 публікаціях, із них 37 – одноосібні. Серед них: 1 одноосібна монографія, 2 колективні монографії, 19 статей у наукових фахових виданнях України, 8 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях та виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз, 9 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Результати дослідження апробовано на двадцяти трьох різного рівня наукових форумах, що підтверджує результативність як апробації, так і його впровадження.

Відтепер дозвольте зупинитись на аналізі змістового аспекту дисертації. У позитивному полі відзначу насамперед, що дисертантці вдалося в цілому досить чітко, виважено, в логічній послідовності розкрити теоретичні позиції, що достеменно склали міцне підґрунтя подальшого експериментального

дослідження.

Валентина Анатоліївна виявила наукове сумління в теоретичному обґрунтуванні понять, які визначають основний зміст і сутність дослідження. Так, презентовано низку педагогічних категорій, як ключових (толерантність; взаємодія; толерантність дошкільника; професійна підготовка; компетентність; професійна компетентність; професійно-педагогічна компетентність; готовність до професійно-педагогічної діяльності; професійна компетентність педагога дошкільної освіти; структура педагогічної діяльності вихователя; професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів до формування толерантності в дітей дошкільного віку; професійна компетентність майбутнього вихователя у формуванні толерантності дітей дошкільного віку тощо) з обережно критичним висловлюванням свого ставлення до сутності означених термінів, що безперечно заслуговує схвалення.

Автором враховано принципи нової парадигми педагогічної науки, тому дисертаційне дослідження ґрунтується на чіткій методологічній основі. Дослідниця слушно визначає такі методологічні підходи як системний, компетентнісний, діяльнісний, інтегративний. Зауважимо в позитиві, що опис сутності означених підходів здійснений досить коректно. З одного боку – без зайвих повторів тексту, з іншого – вдалося уникнути схематичного опису провідних наукових підходів.

Ми погоджуємось також із концептуальними положеннями стосовно єдності та взаємозумовленості культурноосвітніх явищ і процесів; загальних принципів толерантності; сукупності соціокультурних ідей, теорій та концепцій толерантності; формування толерантності дітей дошкільного віку з урахуванням його сензитивності; положень гуманістичної педагогіки.

Дисертантка демонструє досить глибокі знання з теорії досліджуваної проблеми, ретельно аналізує сучасні підходи до феномену професійної компетентності у формуванні толерантності в дітей дошкільного віку, створення цілісної системи становлення професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів на рівні університетської педагогічної освіти. Підкреслює власне ставлення до різних наукових шкіл, чітко виокремлює провідні концепції, які мають значення для дослідження. Усі теоретичні положення та висновки є достатньо обґрунтованими і дають підстави для розробки автором власної концепції, моделі та технології.

У шостому розділі презентовано результати й хід констатувального та контрольного етапів експерименту, визначено та схарактеризовано рівні сформованості професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах педагогічного вищого навчального закладу. Дисертантка розробила діагностичний інструментарій, провела необхідні спостереження та вимірювання. До експерименту включено достатню кількість учасників.

Формувальний експеримент присвячено експериментальному дослідженню апробації педагогічної системи розвитку професійної компетентності у формуванні толерантності дошкільників в майбутніх вихователів дошкільних закладів в умова університетського навчання.

Процес упровадження системи професійної підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дошкільників поділено дисертанткою на кілька взаємопов'язаних етапів (мотиваційно-ціннісний, фахово-збагачувальний, рефлексивно-самоосвітній), що відображають основні етапи професійної підготовки майбутніх вихователів. Поетапне впровадження системи формування визначається функціональними завданнями кожного з етапів і змістовим наповненням підготовки (навчальної, виховної, соціокультурної діяльності). Така поетапність забезпечує актуалізацію процесу послідовного розгортання наукового пошуку від прогностичного уявлення про підготовку майбутніх вихователів до формування толерантності в дошкільників до впровадження її як нової педагогічної системи.

Вірогідність отриманих результатів дослідження підтверджується коректним обчисленням отриманих даних, забезпечена тривалістю спостережень, чітким визначенням критеріїв і показників рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх вихователів у формуванні толерантності дошкільників. Результати експерименту достатньо опрацьовані, узагальнені в таблицях та діаграмах і супроводжуються науковими поясненнями й висновками.

Висновки, представлені в дисертації, свідчать про цілісність і логічну завершеність дослідження та відповідають поставленим завданням. Одним із важливих висновків роботи є те, що феномен професійної компетентності на різних етапах її становлення розглядається автором у розвитку. На наш погляд, важливо, що дослідниця підкреслює закономірність розвитку, визначає його певні віхи, акцентує увагу на значенні професійної компетентності для забезпечення якості дошкільної освіти. Такі висновки цілком відповідають сучасній освітній парадигмі.

Отже, все зазначене дає підстави дійти висновку, що Валентині Анатоліївні Ляпуновій вдалося вирішити важливе наукове завдання, що відповідає рівню докторського дослідження: розробити, науково обґрунтувати, експериментально апробувати концептуальну модель і технологію професійної підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах

Обрані дисертанткою методи доводять обґрунтованість концепції та технології підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах, правомірність введення цих понять у науковий обіг. Слід вважати, що Валентина Анатоліївна Ляпунова досягла мети дослідження, оскільки в результаті наукового пошуку визначила теоретико-методологічні, науково-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах, обґрунтувала відповідну технологію та надала матеріали науково-методичного супроводу для практичного впровадження запропонованої моделі.

Автореферат віддзеркалює основний зміст дисертації. Водночас, попри високу позитивну оцінку рецензованої дисертації, вона не позбавлена окремих недоліків і огріхів. Висловимо окремі свої побажання, міркування, зауваження,

запитання, чи, можливо, дещо інше, власне бачення вирішення окремих часткових питань дисертації, які можуть носити й дискусійний характер.

1. Викликало в мене сумнів, чи можливо інше бачення сутності основного поняття дослідження «професійна компетентність майбутнього вихователя до формування толерантності дітей». Основуючись на формулюванні теми дисертації, правомірним, на мій погляд, було б здійснювати професійну підготовку як становлення готовності майбутніх вихователів до формування толерантності дошкільників. Результатом такої підготовки визначити готовність майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах з такими її компонентами як ціннісно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісний. При цьому чітко окреслити зміст означених компонентів з їх взаємозв'язками та взаємозалежностями в межах професійної компетентності та інтегративних компетентностей як її складових.

2. Цілком правомірно в дисертаційній роботі вказується, що дослідження здійснюється на засадах системного, компетентнісного, діяльнішого, інтегративного підходів тощо. Разом з тим, на наш погляд, було б доцільним, основуючись на особливостях наукової роботи, професійну підготовку майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах здійснювати ще й на засадах особистісно зорієнтованого, синергетичного, аксіологічного, акмеологічний, культурологічного підходів.

3. Викликає сумнів структура дисертації. Так, на нашу думку, логічним було б спочатку запропонувати обґрунтування педагогічних умов розвитку професійної підготовки вихователя до формування толерантності у дошкільників, а вже потім розкривати сутність змісту, форм, методів досліджуваної підготовки.

4. Не можу не зауважити про певну непропорційність текстового матеріалу дисертації – шостий розділ присвячений експериментальній перевірці ефективності системи підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дошкільників становить 66 сторінок від загального об'єму дисертації (це 336–402 сторінки), що не дозволяє здійснити більш повний якісний аналіз експериментальної частини дослідження.

5. Пропоную дотримуватися сучасної позиції вітчизняних фахівців в галузі освітньої діяльності щодо відмови від використання дефініції «компетенція», й обмежитися використанням у тексті поняття «компетентність» у відповідності з європейськими вимогами.

6. Не можна не зауважити про недоречність, на наш погляд, визначення та використання лише трьох рівнів розвитку професійної компетентності майбутніх вихователів у формуванні толерантності дошкільників при застосуванні в процесі констатувального та контрольного експериментів цілої низки критеріїв, показників, методик діагностики рівня розвитку досліджуваної компетентності. Видається необхідним та правомірним використання проміжних рівнів її розвитку (наприклад, вище середнього, нижче середнього тощо).

7. Наступне моє зауваження стосується необхідності відображення

матеріалів дослідницької роботи не тільки в науковій літературі, а й у навчально-методичних посібниках для його вивчення й використання більш широкою освітньою спільнотою.

8. Останнє зауваження стосується зазвичай синтаксичних, орфографічних і стилістичних огріхів, які трапляються в тексті дисертації.

Слід відмітити, що означені вище зауваження не зменшують цінність роботи. Дисертація Валентини Анатоліївни Ляпунової є самостійним, завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах.

На підставі проведеного аналізу дисертації, автореферату, публікацій, матеріалів апробації можна констатувати, що результати мають наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, є важливими для педагогічної науки і можуть бути використані в практиці університетської педагогічної освіти.

Загальний висновок буде таким. Дисертаційна робота Ляпунової Валентини Анатоліївни на тему «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах» відповідає паспорту спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти, профілю спеціалізованої вченої ради та всім вимогам пп. 10, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016, та іншим інструктивним вимогам МОН. Це дає підстави для присудження Ляпуновій Валентині Анатоліївни наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки
і психології Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Т. О. Пономаренко

Т. О. Пономаренко
20 р.
С. В. Ляшова, прор. графік 612